

Propagacja sygnału radiowego w systemach 5G wyposażonych w matryce IPR

Radio signal propagation in 5G systems equipped with RISs

Adam Samorzewski¹; Adrian Kliks^{2,3};

¹ Politechnika Poznańska, Poznań, Polska, adam.samorzewski@doctorate.put.poznan.pl

² Politechnika Poznańska, Poznań, Polska, adrian.kliks@put.poznan.pl

³ Uniwersytet Techniczny w Luleå, Luleå, Szwecja, adrian.kliks@ltu.se

Streszczenie: W niniejszym artykule przeanalizowano charakterystykę propagacji sygnału radiowego na obszarze zawierającym się w granicach miasta Poznania (Polska). W rozważaniach przyjęto wykorzystanie sieci dostępu radiowego RAN (*ang. Radio Access Network*) systemu bezprzewodowego 5. generacji (5G NR – *ang. New Radio*), w skład którego wchodzi 8 stacji bazowych (SB) wykorzystujących technologię antenową SISO (*ang. Single Input Single Output*) lub MIMO (*ang. Multiple Input Multiple Output*) w zależności od przyjętej konfiguracji komórek sieciowych. Na badanym obszarze umieszczono również 15 matryc odbijających zwanych Inteligentnymi Powierzchniami Rekonfigurowalnymi (IPR) oraz uwzględniono ich wpływ na propagację sygnału radiowego dla różnych wysokości ich zawieszenia.

Abstract: In this paper, the characteristics of radio signal propagation within the boundaries of the city of Poznań (Poland) are analyzed. The study considers the use of a Radio Access Network (RAN) of the 5th generation wireless system (5G NR – New Radio), which includes 8 base stations (BSs) utilizing Single Input Single Output (SISO) or Multiple Input Multiple Output (MIMO) antenna technology depending on the adopted configuration of network cells. Additionally, 15 reflecting arrays known as Reconfigurable Intelligent Surfaces (RISs) were placed in the studied area, and their impact on radio signal propagation at different suspension heights was taken into account.¹

Słowa kluczowe: 5G, Inteligentne Powierzchnie Rekonfigurowalne, propagacja sygnału radiowego, tłumienie ścieżki, systemy bezprzewodowe.

Keywords: 5G, path loss, radio signal propagation, Reconfigurable Intelligent Surfaces, wireless systems.

1. WSTĘP

Obecnie stadium rozważań dotyczących zarówno teraźniejszych (5G), jak i przyszłych (6G) generacji systemów

mobilnych wprowadza do literatury naukowej coraz to nowsze rozwiązania propagacji sygnału. W ostatnich latach duże zainteresowanie zyskały tzw. Inteligentne Powierzchnie Rekonfigurowalne (*ang. Reconfigurable Intelligent Surfaces* – RISs), które cechują się zdolnością odbijania sygnału radiowego i kierunkowania go w stronę konkretnego obszaru. Taka właściwość miałyby umożliwić mobilnym operatorom (*ang. Mobile Network Operators* – MNOs) manipulowanie pokryciem radiowym w celu *doświetlenia* terenów, na których terminale odbiorcze mają utrudniony dostęp do usług mobilnych. W dodatku wykorzystanie matryc IPR może skutecznie doprowadzić do redukcji interferencji międzysygnałowych i/lub narażenia użytkowników na działanie pola elektromagnetycznego (PEM). Wykorzystanie wspomnianych matryc IPR mogłoby znaleźć swoje szczególne zastosowanie w obrębie terenów miejskich, gdzie nadawany sygnał radiowy jest załamany i rozpraszany przez liczne przeszkody znajdujące się na jego drodze. Niemniej jednak na terenach wiejskich aktywne matryce IPR (tj. takie, które dodatkowo wzmacniają przekierowywany sygnał radiowy) mogą zostać wdrożone jako przekaźniki, redukując przy tym liczbę stacji bazowych potrzebnych do pokrycia rozważanego obszaru [1–5].

W niniejszym artykule przeanalizowano wykorzystanie wspomnianych matryc IPR na obszarze miejskim badając przy tym ich wpływ na charakterystykę tłumienia ścieżki (*ang. Path Loss* – PL) propagowanego sygnału radiowego. W rozważaniach wzięto również pod uwagę wpływ zawieszenia inteligentnych matryc na pokrycie badanego terenu.

Artykuł został podzielony na następujące części: sekcja druga opisuje rozważany scenariusz systemowy; sekcja trzecia zawiera informacje dotyczące metodologii przeprowadzanych badań oraz konfiguracji symulacyjnych; treść sekcji czwartej składa się z wyników badań zaprezentowanych w formie zarówno grafów, jak i tablic ze średnimi wartościami obserwowanych parametrów systemowych; piąta i ostatnia sekcja podsumowuje całą pracę poprzez przedstawienie wniosków wyciągniętych na podsta-

¹Copyright © 2024 SIGMA-NOT. Personal use is permitted. For any other purposes, permission must be obtained from the SIGMA-NOT by emailing sekretariat@sigma-not.pl. This is the author's version of an article that has been published in the journal entitled *Telecommunication Review – Telecommunication News* (PL: *Przegląd Telekomunikacyjny – Wiadomości Telekomunikacyjne*) by the SIGMA-NOT. Changes were made to this version by the publisher before publication, the final version of the record is available at: <https://dx.doi.org/10.15199/59.2024.4.61>. To cite the paper use: A. Samorzewski, A. Kliks, "Radio signal propagation in 5G systems equipped with RISs" (PL: "Propagacja sygnału radiowego w systemach 5G wyposażonych w matryce IPR"), *Telecommunication Review – Telecommunication News* (PL: *Przegląd Telekomunikacyjny – Wiadomości Telekomunikacyjne*), 2024, no. 4, pp. 280–283, doi: 10.15199/59.2024.4.61 or visit <https://sigma-not.pl/publikacja-150600-2024-4.html>.

wie zaobserwowanych rezultatów.

2. ROZWAŻANY SCENARIUSZ

Rozważana sieć została umieszczona na terenie miasta Poznania – dokładnie wzięto pod uwagę Stary Rynek oraz ulice w jego sąsiedztwie [4–6]. W skład systemu mobilnego wchodzi 8 stacji bazowych, gdzie każda z nich posiada 3 komórki transmitujące sygnał radiowy na różnych częstotliwościach – 800, 2100 i 3500 MHz. Dodatkowo każda z tych komórek wykorzystuje systemy antenowe transmitujące sygnał zgodnie z technikami SISO (800 i 2100 MHz) lub MIMO (3500 MHz), które cechują się odmienną liczbą aktywnych elementów – 1 (SISO) oraz 64 (MIMO) przypadających na pojedynczy transceiver [6, 7].

Ponadto na rozważanym terenie pomiędzy budynkami rozmieszczono 15 pasywnych matryc IPR w taki sposób, że każda z nich jest w zasięgu przynajmniej jednej stacji bazowej. Matryce są umieszczone domyślnie na krawędzi każdego budynku, na którym się znajdują, jednakże ich wysokość może zostać zmanipulowana.

Do zaprojektowania systemu mobilnego (które przekładało się m.in. na ustalenie lokalizacji stacji bazowych i budynków, jak i na wytyczenie wymiarów budowli znajdujących się na terenie systemu bezprzewodowego oraz określenie planowanego obszaru pokrycia sygnałem radiowym) wykorzystano dane rzeczywiste udostępnione w bazie danych BTSearch [8] oraz w Systemie Informacji Przeszennej Miasta Poznania [9].

3. KONFIGURACJA SYMULACYJNA

Badania zostały przeprowadzone w formie symulacyjnej przy użyciu dedykowanego oprogramowania o nazwie GRAND (*Green Radio Access Network Design*) [6, 7].

Głównym celem badań było przeanalizowanie charakterystyki tłumienia ścieżki sygnału radiowego na badanym terenie miejskim. Do ewaluacji wartości tłumienia ścieżki sygnału radiowego w danym punkcie przyjęto następujące modele propagacyjne:

- 3GPP TR 38.901 UMa (*ang. Urban Macro*) – propagacja sygnału LOS (*ang. Line-Of-Sight*) i NLOS (*ang. Non-Line-Of-Sight*) od stacji bazowej [10],
- RIS FFBC (*ang. RIS Far Field Beamforming Case*) – propagacja sygnału od stacji bazowej poprzez odbicie od matrycy IPR [2].

Co więcej, warunki propagacyjne zostały zaaranżowane (symulacyjnie) dla scenariusza systemowego, w którym początkowo żadna z dostępnych matryc nie jest wykorzystywana do pośredniej propagacji sygnału radiowego, a następnie wszystkie nich są brane pod uwagę podczas estymacji charakterystyki tłumienia jego ścieżki. W dodatku dla rozważanego scenariusza przetestowano kilka wariantów konfiguracji symulacyjnej, które różnią się między sobą, chociażby wysokością zawieszenia matryc odbijających sygnał radiowy. Poniżej wyszczególniono każdy ze wspomnianych przypadków wziętych pod uwagę podczas rozważań symulacyjnych:

- Matryce IPR zawieszono na domyślnej wysokości h_{RIS} [m] (tj. na wysokościach prawie równych wysokościami budynków, na których się znajdują).
- Matryce IPR zawieszono na wysokości $h_{RIS} + 5$ [m].
- Matryce IPR zawieszono na wysokości $h_{RIS} + 10$ [m].

Wypunktowany powyżej zróżnicowany zbiór przypadków testowych pozwoli przeanalizować wpływ zarówno wysokości zawieszenia matryc IPR, jak i średniej wartości różnicy pomiędzy wysokościami zawieszenia układów antenowych stacji bazowych oraz matryc odbijających wiązkę radiową od tychże węzłów dostępowych (czyli de facto znajdujących się w ich zasięgu) na charakterystykę propagacyjną sygnału radiowego w obrębie rozważanego terenu pokrycia.

Konfiguracja parametrów symulacyjnych dla rozważanej sieci mobilnej została zawarta w kolejno zaprezentowanych tabelach (tj. Tab. 1 i 2). Pierwsza z nich (Tab. 1) zawiera wartości parametrów wykorzystanych do emulowania działania stacji bazowych w oprogramowaniu symulacyjnym. Wyszczególnione we wspomnianej tabeli parametry zawierają informacje dotyczące wykorzystywanego pasma, konfiguracji układów nadawczo-odbiorczych oraz modelowania warunków propagacyjnych dla każdego typu komórki sieciowej. Z kolei na Tab. 2 składają się wartości dla parametrów symulacyjnych proponujących konkretnie zdefiniowany rodzaj inteligentnych matryc IPR. Wśród tych właściwości znajdują się takie cechy jak liczba oraz wymiary aktywnych elementów, wysokość zawieszenia matryc na budynkach, czy chociażby wykorzystany model propagacyjny do oszacowania potencjalnego tłumienia sygnału.

Tabela 1: Konfiguracja parametrów (SB) [6–11]

Og.	Parametr	Symbol	Jednostka	Wartość		
				Komórka stacji bazowej		
				1.	2.	3.
Pasma	Liczba	K_{BS}	–	8		
	Technologia	–	–	5G		
	Częstotliwość	f	[MHz]	800	2100	3500
	Szerokość pasma kanału	B_w	[MHz]	80	120	120
	L. użytych podnośne	$N_{SC,u}$	–	320		
	L. wszystkich podnośnych	$N_{SC,t}$	–	512		
	Współczynnik próbkowania	SF	–	1.536		
	Wspól. ponow. użycia pilota	RF	–	1		
	Czas koherencji	t_c	[ms]	50		
	Szerokość pasma koherencji	B_c	[MHz]	1		
Transcewery	Przebieżny cykl pracy	S	[%]	0	0	25
	Wysokość anteny	h_{BS}	[m]	(32, 46)		
	L. elementów antenowych	M_{BS}	–	1	1	64
	Zysk antenowy	G_a	[dBi]	16	18	24
	Tłumienie kabla antenowego	L_f	[dB]	2	2	3
	Maks. moc nadawcza	$P_{TX,max}$	[dBm]	46	49	53
	Wspól. szumów	NF	[dB]	8	8	7
	Model tl. ścieżki	–	–	3GPP TR 38.901 UMa [10]		
	Margines interferencji	IM	[dB]	2		
	Margines Dopplera	DM	[dB]	3		
Propagacja	Margines zaników	FM	[dB]	10		
	Margines shadowingu	SM	[dB]	12.8	15.2	10
	Strata implementacyjna	IL	[dB]	0	0	3

Tabela 2: Konfiguracja parametrów (IPR) [2]

	Parametr	Symbol	Jednostka	Wartość
	Liczba	K_{RIS}	–	15
	L. elementów w kolumnie	M_{RIS}	–	102
	L. elementów w wierszu	N_{RIS}	–	100
	Szerokość kolumny	d_m	[m]	0.01
	Szerokość wiersza	d_n	[m]	0.01
	Wspól. amp. syg. odbitego	A	–	0.9
	Wysokość zawieszenia	h_{RIS}	[m]	(18, 43)
	Model tl. ścieżki	–	–	RIS FFBC [2]

4. WYNIKI

Niniejsza sekcja prezentuje wyniki uzyskane podczas przeprowadzania badań symulacyjnych. Na Rys. 1.a zaprezentowano rozkład minimalnego tłumienia sygnału radiowego dla rozważanego obszaru gdy żadna z matryc nie jest brana pod uwagę. Kolejno Rys. 1.b–d prezentują te same wyniki, lecz po uwzględnieniu matryc IPR w przybliżeniu charakterystyki propagacyjnej oraz po zmanipulowaniu (lub też nie – Rys. 1.b) wysokości ich zawieszenia.

Porównując mapy zawarte w Rys. 1 zauważyć można, iż wprowadzenie matryc IPR zredukowało tłumienie sygnału w niektórych rejonach badanego obszaru. Natomiast, łatwo również dostrzec, iż sama wysokość zawieszenia inteligentnych powierzchni szczególnie oddziałuje na prezentowaną charakterystykę propagacji sygnału radiowego. Analizując każdy przypadek z osobna (Rys. 1.b–d) można zobaczyć, iż zwiększając wysokość zawieszenia matryc IPR o pierwsze 5 [m] w południowej części obszaru zredukowano tłumienie sygnału radiowego. Jednakże kolejne podwyższenie punktu zaczepienia matryc odbijających (o 10 [m] względem wysokości domyślnej) niefortunnie pogarsza ten rozkład w porównaniu do Rys. 1.b–c.

Powyższe obserwacje zostały podsumowane w Tab. 3. Zawarte we wspomnianej tabeli wartości parametrów zostały uzyskane poprzez zastosowanie poniższych wzorów oznaczonych dalej jako Równ. (1)–(3).

Pierwszym opisywanym parametrem jest średnia różnica zawieszenia matryc IPR między stanem obecnym a przyjętą wysokością domyślną (Δh_{RIS}). Wysokość domyślna dla każdej matrycy jest równa w przybliżeniu wysokości budynku, na którym się znajduje. Wspomniana (średnia) różnica wysokości matryc odbijających może zostać opisana przez następującą formułę:

$$\Delta h_{\text{RIS}} = \frac{1}{K_{\text{RIS}}} \sum_{i=0}^{K_{\text{RIS}}-1} \left(h_{\text{RIS},j}^{\text{current}} - h_{\text{RIS},j}^{\text{default}} \right) \quad (1)$$

gdzie K_{RIS} to liczba powierzchni umieszczonych na badanym terenie, a $h_{\text{RIS},j}^{\text{current}}$ i $h_{\text{RIS},j}^{\text{default}}$ to odpowiednio wysokość j -tej ($j = 0, \dots, K_{\text{RIS}} - 1$) matrycy IPR w chwili obecnej oraz jej wartość domyślna.

Kolejnym parametrem opisanym w Tab. 3 jest średnia różnica wysokości między stacjami bazowymi a matrycami IPR ($\Delta h_{\text{BS-RIS}}$), które kierunkowały sygnał radiowy z tych stacji do poszczególnych punktów na mapie rozważanego obszaru. Wspomniany parametr opisuje następujące równanie:

$$\Delta h_{\text{BS-RIS}} = \frac{\sum_{i=0}^{K_{\text{BS}}-1} \sum_{j=0}^{K_{\text{RIS}}-1} \chi_{i,j} (h_{\text{BS},i} - h_{\text{RIS},j}^{\text{current}})}{\sum_{i=0}^{K_{\text{BS}}-1} \sum_{j=0}^{K_{\text{RIS}}-1} \chi_{i,j}} \quad (2)$$

gdzie K_{BS} to liczba komórek stacji bazowych znajdujących się w obrębie sieci mobilnej. Z kolei $h_{\text{BS},i}$ to wysokość zawieszenia anten i -tej komórki sieciowej ($i = 0, \dots, K_{\text{BS}} - 1$). Natomiast $\chi_{i,j}$ to parametr binarny ($\chi_{i,j} \in \{0, 1\}$) przyjmujący wartość równą 1, jeżeli j -ta matryca IPR znajduje się w zasięgu wzroku i -tej komórki sieciowej przynajmniej w jednej z L konfiguracji (dla niniejszego artykułu wyróżnić można 3 przypadki – $\Delta h_{\text{RIS}} \in \{0, 5, 10\}$ [m]). W pozostałych przypadkach wartość $\chi_{i,j} = 0$.

Najważniejszy z parametrów ewaluacyjnych, czyli średni zysk związany z redukcją tłumienia ścieżki sygnału radiowego ($\Delta \overline{\text{PL}}$) został zaimplementowany w środowisku symulacyjnym w sposób następujący:

$$\Delta \overline{\text{PL}} = \left[1 - \frac{\sum_{y=0}^{Y-1} \sum_{x=0}^{X-1} \text{PL}_{\text{RIS}}^{\min}(x, y)}{\sum_{y=0}^{Y-1} \sum_{x=0}^{X-1} \text{PL}_{\text{NRIS}}^{\min}(x, y)} \right] \cdot 100 \% \quad (3)$$

Rysunek 1: Mapy rozkładu tłumienia ścieżki sygnału.

gdzie x ($x = 0, \dots, X - 1$) i y ($y = 0, \dots, Y - 1$) to koordynaty danego punktu znajdującego się w obszarze badanego obszaru miejskiego. Natomiast $PL_{RIS}^{\min}(x, y)$ i $PL_{NRIS}^{\min}(x, y)$ to odpowiednio wartości strat propagacyjnych sygnału radiowego (w [dB]) w punkcie $P(x, y)$ gdy w obliczeniach uwzględnione zostanie oddziaływanie matrycy IPR na transmisję tegoż sygnału, oraz gdy to oddziaływanie zostanie pominięte. Wspomniane parametry opisano wewnątrz oprogramowania symulacyjnego tak, jak to przedstawiają poniższe wzory:

$$PL_{RIS}^{\min}(x, y) = \quad (4)$$

$$\min\left\{PL_{LOS,i}(x, y); PL_{NLOS,i}(x, y); PL_{RIS,i,j}(x, y)\right\}$$

$$PL_{NRIS}^{\min}(x, y) = \min\left\{PL_{LOS,i}(x, y); PL_{NLOS,i}(x, y)\right\} \quad (5)$$

gdzie $PL_{LOS,i}(x, y)$, $PL_{NLOS,i}(x, y)$ oraz $PL_{RIS,i,j}(x, y)$ to wartości dla tłumienia ścieżki sygnału radiowego odbieranego w punkcie $P(x, y)$ od i -tej komórki sieciowej bezpośrednio ($PL_{LOS,i}$), pośrednio ($PL_{NLOS,i}$), tj. po osłabieniu jego mocy przez obiekty fizyczne (np. budynki) lub zjawiska atmosferyczne, oraz po odbiciu wiązki radiowej od j -tej matrycy IPR ($PL_{RIS,i,j}$). W obu tych przypadkach (Równ. (4) i (5)) zawsze wybierana jest korzystniejsza (minimalna) wartość tłumienia ścieżki.

Odnosząc się bezpośrednio do Tab. 3 można zauważyć, iż po przekroczeniu progu, w którym to średnia różnica wysokości między stacjami bazowymi a matrycami IPR (Δh_{BS-RIS}) przyjmuje wartości ujemne (powierzchnie odbijające wyższe od stacji bazowych w swoim zasięgu), zysk związany ze średnią mocą odbieranego sygnału radiowego na badanym obszarze (ΔPL) zaczyna maleć o ok. 0.74 % w porównaniu do najkorzystniejszego wariantu (matryce podniesione o 5 [m]).

Tabela 3: Wpływ wysokości zawieszenia matryc IPR na charakterystykę tłumienia ścieżki.

Parametr	Wartość		
Δh_{RIS}	0 m	5 m	10 m
Δh_{BS-RIS}	9.57 m	4.62 m	-0.96 m
ΔPL	1.4 %	1.57 %	0.83 %

5. WNIOSKI

Badania przeprowadzone w kontekście wykorzystania inteligentnych matryc IPR w sieciach mobilnych wykazały istotny potencjał tego rozwiązania w poprawie jakości odbieranego sygnału radiowego w obszarach gęsto zabudowanych. Przy uwzględnieniu różnych konfiguracji wysokości zawieszenia powierzchni odbijających oraz ich rozmieszczenia, obserwowane zmiany w tłumieniu wiązki radiowej oraz jej propagacji mogą mieć znaczący wpływ na efektywność działania całej sieci RAN.

Analiza wyników przeprowadzonych badań pokazała, że zastosowanie matryc IPR pozwoliło na znaczną redukcję tłumienia wiązki w niektórych obszarach miasta. Dodatkowo manipulacja wysokością zawieszenia matryc miała istotny wpływ na charakterystykę propagacji sygnału radiowego. Zauważono, że zwiększając wysokość zawieszenia matryc o pewną wartość (5 [m]), można by poprawić warunki transmisyjne, jednakże dalsze podwyższenie może skutkować pogorszeniem jakości odbieranego sygnału w niektórych obszarach.

Ponadto analiza różnicy wysokości między stacjami bazowymi a matrycami IPR w rozważanych konfiguracjach symulacyjnych wykazała, że istnieje pewien próg, po którego przekroczeniu zysk związany z redukcją tłumienia sygnału może maleć. Jest to istotne spostrzeżenie przy projektowaniu i optymalizacji sieci, ponieważ sugeruje, że istnieje optymalna wysokość zawieszenia matryc IPR, która zapewnia najlepszą wydajność sieci mobilnej.

Podsumowując, wyniki badań potwierdziły, że inteligentne matryce IPR mają duży potencjał w poprawie jakości transmisji sygnału na obszarach miejskich. Jednakże ich efektywne wykorzystanie wymaga uwzględnienia wielu czynników, takich jak wysokość zawieszenia, rozmieszczenie oraz konfiguracja sieci RAN, co może być przedmiotem dalszych badań w celu optymalizacji działania (przyszłych) systemów bezprzewodowych.

PODZIĘKOWANIA

Autorzy pragną podziękować prof. Margot Deruyck z Uniwersytetu w Gandawie (IMEC) w Belgii za wsparcie niniejszej pracy poprzez udostępnienie oprogramowania GRAND.

Praca została zrealizowana w ramach projektu nr 2021/43/B/ST7/01365 ufundowanego przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) w Polsce.

Niniejszy artykuł jak i prace przedstawione w [4–6] zostały przygotowane we współpracy międzyuniwersyteckiej między Politechniką Poznańską a Uniwersytetem w Gandawie rozpoczętej w ramach programu grantowego Short-Term Scientific Mission (STSM) zorganizowanego przez akcję COST CA20120 INTERACT w roku 2023.

LITERATURA

- [1] C. Huang, A. Zappone, G.C. Alexandropoulos, M. Debbah, and C. Yuen, „Reconfigurable Intelligent Surfaces for Energy Efficiency in Wireless Communication”, *IEEE Transactions on Wireless Communications*, vol. 18, no. 8, pp. 4157–4170, 2019.
- [2] W. Tang et al., „Wireless Communications With Reconfigurable Intelligent Surface: Path Loss Modeling and Experimental Measurement”, *IEEE Transactions on Wireless Communications*, vol. 20, no. 1, pp. 421–439, 2021.
- [3] A. Samorzewski, „Energy Consumption in Wireless Systems Equipped with RES, UAVs, and RISs”, *Journal of Telecommunications and Information Technology*, no. 2, pp. 35–40, 2023.
- [4] A. Samorzewski and A. Kliks „5G cellular systems supported by UAVs, RESs, and RISs”, in *Radio-communication and Teleinformatics Conference 2023 (pol. Konferencja Radiokomunikacji i Teleinformatyki 2023 – KRiT 2023)*, Cracow, Poland, 2023, pp. 97–100.
- [5] A. Samorzewski and A. Kliks, „5G Networks Supported by UAVs, RESs, and RISs”, in *2023 International Conference on Software, Telecommunications and Computer Networks (SoftCOM)*, Split, Croatia, 2023, pp. 1–6. DOI: 10.23919/SoftCOM58365.2023.10271683.
- [6] A. Samorzewski, M. Deruyck, and A. Kliks, „Energy Consumption in RES-Aware 5G Networks”, in *GLOBECOM 2023 – 2023 IEEE Global Communica-*

tions Conference, Kuala Lumpur, Malaysia, 2023, pp. 1024–1029.

- [7] G. Castellanos, S. De Gheselle, L. Martens, N. Kuster, W. Joseph, M. Deruyck, and S. Kuehn, „Multi-objective optimization of human exposure for various 5G network topologies in Switzerland”, *Computer Networks*, vol. 2016, 2022.
- [8] *Database and map of BTS station locations / UKE permits*. BTSearch. [Online]. Available: <http://beta.btsearch.pl>.
- [9] *Poznan – Model 3D*. SIP (ang. Spatial Information System). [Online]. Available: <http://sip.poznan.pl/model3d/#/legend>.
- [10] 3GPP, „Technical Specification Group Radio Access Network; Study on channel model for frequencies from 0.5 to 100 GHz (Release 18)”, TR 38.901 v18.0.0, 2024.
- [11] E. Björnson, J. Hoydis, and L. Sanguinetti, „Massive MIMO Networks: Spectral, Energy, and Hardware Efficiency,” *Foundations and Trends® in Signal Processing*, vol. 11, no. 3–4, pp. 154–655, 2017.